

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

БЕРНАЦЬКИЙ ОЛЕГ ВАСИЛЬОВИЧ

УДК 342.951(477):[001+378]

**АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ВІДНОСИНИ
У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ
В УКРАЇНІ**

12.00.07 «Адміністративне право і процес;
фінансове право; інформаційне право»

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Київ – 2025

Дисертацією є кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису
Роботу виконано у Закладі вищої освіти «Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»

Науковий керівник доктор юридичних наук, професор,
заслужений юрист України
ТЕРЕМЕЦЬКИЙ Владислав Іванович,
Державна установа «Інститут економіко-правових
досліджень імені В. К. Макутова
Національної академії наук України»,
завідувач сектору проблем реалізації
господарського законодавства

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор,
заслужений юрист України
РЄЗНИК Олег Миколайович,
Сумський державний університет,
старший науковий співробітник
кафедри економічної кібернетики

доктор юридичних наук, доцент
АВРАМОВА Ольга Євгенівна,
Науково-дослідний інститут
приватного права і підприємництва
імені академіка Ф. Г. Бурчака
Національної академії правових наук України,
провідний науковий співробітник
відділу приватного права та процесу

Захист відбудеться «06» червня 2025 року о 13⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.004.16 у Національному університеті біоресурсів і природокористування України за адресою: м. Київ, вул. Героїв Оборони, 15, навчальний корпус № 3, кімната 301

З дисертацією можна ознайомитися у науковій бібліотеці Національного університету біоресурсів і природокористування України за адресою: м. Київ, вул. Героїв Оборони, 13, навчальний корпус № 4, кімната 41а

Автореферат розіслано «05» травня 2025 року

Вчений секретар докторської
спеціалізованої вченої ради

Олена ГУЛАК

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Сучасна система освіти, як і українське суспільство загалом, зіткнулася з масштабними викликами, зумовленими пандемією COVID-19 і повномасштабною війною. У зв'язку з цим в останні роки освітній процес і наукова діяльність здебільшого здійснюються в дистанційному форматі. В окремих регіонах України, зокрема в Донецькій, Херсонській і Харківській областях, дистанційне навчання досі залишається єдиним можливим варіантом для гарантування безпеки учасників освітнього процесу.

Ці обставини суттєво вплинули на трансформацію освітньої діяльності, яка відбувається в умовах євроінтеграційного поступу України. Одним із ключових чинників забезпечення якості освіти в нових умовах став стрімкий розвиток інституції академічної доброчесності. Її зародження в національному освітньому просторі пов'язують із прийняттям Етичного кодексу вченого України, затвердженого постановою Загальних зборів Національної академії наук України від 15 квітня 2009 року № 2.

Значення академічної доброчесності для формування стандартів освіти було відразу підтримане академічною спільнотою – здобувачами вищої освіти, науковими та педагогічними працівниками, а також громадськістю. У суспільному дискурсі відкрито почали обговорюватися питання академічного плагіату, фальсифікацій і недоброчесних практик у наукових роботах, зокрема тих, що належать представникам органів державної влади.

Важливою віхою у становленні академічної доброчесності стало прийняття у 2017 році Закону України «Про освіту». У статті 42 цього Закону вперше було закріплено поняття академічної доброчесності та визначено її засади, що дало змогу сформувати нормативну базу для розвитку етики освіти. Академічна доброчесність поступово стала предметом дослідження у педагогічній та юридичній науці. Водночас формування й реалізація державної політики у сфері забезпечення академічної доброчесності неможливі без належного державного управління. Саме тому в Україні було створено Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти (далі – НАЗЯВО), діяльність якого заклала підґрунтя для організаційного та правового забезпечення доброчесності у сфері вищої освіти.

Впровадження правил академічної доброчесності відбувалося також на рівні закладів вищої освіти (далі – ЗВО) та студентського самоврядування, що сприяло формуванню відповідної інституційної культури. Це зумовило виникнення адміністративно-правових відносин у сфері забезпечення академічної доброчесності. У зв'язку з цим на рівні юридичної науки актуалізувалася проблема з'ясування правової природи таких відносин, їхньої структури, механізмів реалізації та юридичної відповідальності за порушення встановлених правил, а також гармонізації національного законодавства з європейськими стандартами та рекомендаціями. Варто зазначити, що у межах освітньої діяльності виникають також цивільні, господарські й адміністративні правовідносини, що підкреслює комплексний і міжгалузевий характер правового регулювання академічної доброчесності.

Теоретико-правовим підґрунтям дослідження стали праці таких відомих українських учених у сфері адміністративного права, як В. Б. Авер'янов, О. М. Бандурка, В. В. Галунько, О. В. Гулак, П. В. Діхтієвський, О. В. Кузьменко, В. І. Курило, В. В. Ладиченко, В. Я. Настюк, О. П. Світличний, В. І. Теремецький, О. І. Харитонova та ін. Для з'ясування правової природи відносин у сфері академічної доброчесності також було використано напрацювання дослідників освітньої діяльності, зокрема К. В. Катеринчук, І. І. Литвина, К. С. Наumenко, О. М. Слободянюка, Ю. І. Чалого та ін.

Водночас адміністративно-правові відносини у сфері академічної доброчесності продовжують активно формуватися. Про це, зокрема, свідчить розгляд у 2024 році Проекту Закону про академічну доброчесність. Актуалізується також проблема етичного регулювання використання штучного інтелекту в освітній і науковій діяльності. Усе це засвідчує, що наукові напрацювання у сфері дослідження академічної доброчесності як правової категорії потребують подальшого розвитку, оскільки новітні виклики, пов'язані з етикою освіти, зумовлюють необхідність продовження наукового пошуку у цьому напрямі.

Наведене підкреслює актуальність і своєчасність наукового дослідження адміністративно-правових відносин у сфері академічної доброчесності, що має важливе теоретичне й прикладне значення для розвитку правової науки та удосконалення системи державного управління освітою в Україні.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами. Дисертаційне дослідження спрямоване на реалізацію положень низки стратегічних документів, що визначають засади державної політики у сфері освіти, науки та сталого розвитку. Зокрема, робота відповідає Цілям сталого розвитку України на період до 2030 року, визначеним Указом Президента України від 30 вересня 2019 р. № 722/2019, Стратегії людського розвитку, затвердженій Указом Президента України від 2 червня 2021 р. № 225/2021, Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки, схваленій розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23 лютого 2022 р. № 286-р, а також Стратегії розвитку наукових досліджень Національної академії правових наук України на 2021–2025 роки, затвердженій постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 26 березня 2021 р. № 12-21. Тему дисертаційного дослідження затверджено Вченою радою Закладу вищої освіти «Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна» (протокол № 5 від 25 грудня 2015 року).

Мета та завдання дослідження. *Мета дисертації* полягає в розкритті сутності та особливостей адміністративно-правових відносин у сфері забезпечення академічної доброчесності в Україні, розробленні комплексних практичних рекомендацій, спрямованих на її оптимізацію, удосконаленні формулювання та застосування правил академічної доброчесності, а також покращенні адміністративного й освітнього законодавства.

Для досягнення поставленої мети необхідно було вирішити такі завдання:

– розкрити етапи виникнення та формування адміністративно-правових відносин у сфері академічної доброчесності;

- визначити поняття та надати характеристику адміністративно-правовим відносинам у сфері забезпечення академічної доброчесності в Україні;
- охарактеризувати структуру адміністративно-правових відносин у сфері забезпечення академічної доброчесності в Україні;
- здійснити класифікацію адміністративно-правових відносин у сфері забезпечення академічної доброчесності;
- розглянути особливості регулятивних адміністративно-правових відносин у сфері забезпечення академічної доброчесності в Україні;
- охарактеризувати охоронні та адміністративно-деліктні відносини у сфері забезпечення академічної доброчесності в Україні;
- вивчити зарубіжний досвід адміністративно-правового регулювання відносин у сфері забезпечення академічної доброчесності та визначити можливості його імплементації в Україні;
- окреслити перспективи удосконалення адміністративного законодавства у сфері забезпечення академічної доброчесності;
- запропонувати заходи з оптимізації державного управління у сфері забезпечення академічної доброчесності в контексті європейської інтеграції.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини у сфері академічної доброчесності в Україні.

Предмет дослідження – адміністративно-правові відносини у сфері забезпечення академічної доброчесності в Україні.

Методи дослідження. Методологічну основу дисертації становить сукупність загальнонаукових і спеціально-юридичних методів, які в комплексі забезпечили досягнення мети дослідження та виконання його завдань. Основоположним методом став діалектичний, що дав змогу всебічно охарактеризувати сутність та ознаки адміністративно-правових відносин у сфері забезпечення академічної доброчесності в Україні, а також визначити їхні види (підрозділи 1.2, 2.2, 2.3). Історико-правовий метод застосовувався з метою простеження генези виникнення й розвитку адміністративно-правового регулювання у цій сфері (підрозділ 1.1). Аксіологічний метод дав змогу підкреслити суспільну цінність академічної доброчесності та її роль у підвищенні якості освітнього процесу (підрозділи 1.2, 3.3). За допомогою системно-структурного методу визначено структуру адміністративно-правових відносин у сфері забезпечення академічної доброчесності та здійснено їх класифікацію (підрозділи 1.3, 2.1). Методи аналізу та синтезу забезпечили розкриття характеру регулятивних та охоронних адміністративно-правових відносин, а також виявлення їхніх особливостей (підрозділи 2.2, 2.3). Порівняльно-правовий метод застосовувався для вивчення зарубіжного досвіду адміністративно-правового регулювання відносин у сфері забезпечення академічної доброчесності та визначення можливостей його імплементації в Україні (підрозділ 3.1). Метод правового моделювання дав змогу сформулювати обґрунтовані пропозиції щодо вдосконалення адміністративного законодавства у цій сфері (підрозділ 3.2). Формально-юридичний метод використовувався для аналізу положень чинного законодавства та розроблення

пропозицій з оптимізації державного управління у сфері забезпечення академічної доброчесності у контексті європейської інтеграції (підрозділ 3.3).

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є одним із перших в Україні системних досліджень адміністративно-правових відносин у сфері забезпечення академічної доброчесності:

вперше:

- визначено, що адміністративно-правові відносини у сфері академічної доброчесності становлять собою суспільні відносини, які врегульовані нормами адміністративного права та виникають між органами державної влади й суб'єктами освітнього процесу з приводу формування та реалізації політики забезпечення якості освітнього процесу, розроблення стандартів і правил академічної доброчесності, а також забезпечення, дотримання, контролю та притягнення до відповідальності за порушення її засад;

- охарактеризовано класифікацію адміністративно-правових відносин у сфері академічної доброчесності як процес їх диференціації на окремі групи за чітко визначеними критеріями, що вказують на функціональне призначення та місце відповідних різновидів правовідносин у загальному механізмі адміністративно-правового регулювання у цій сфері, зокрема: 1) за напрямом реалізації адміністративно-правових відносин у сфері академічної доброчесності; 2) за характером методу впливу на учасників освітнього процесу та способами їх стимулювання до дотримання академічної доброчесності; 3) за ініціюванням виникнення таких правовідносин;

- сформульовано визначення державного управління у сфері забезпечення академічної доброчесності як регульованої правовими нормами діяльності держави в особі її уповноважених органів, що спрямована на організацію навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності учасників освітнього процесу на засадах дотримання етичних принципів і визначених законом правил;

- висунуто положення, згідно з яким адміністративно-правові відносини контролю у сфері академічної доброчесності розглядаються як врегульовані нормами адміністративного права суспільні відносини, що виникають і реалізуються між органами виконавчої влади, керівництвом ЗВО, науковими установами, здобувачами освіти, науковими та педагогічними працівниками у процесі здійснення заходів із забезпечення, підтримки та контролю дотримання академічної доброчесності;

- надано визначення, згідно з яким адміністративні процедурні правовідносини у сфері академічної доброчесності – це врегульовані нормами адміністративного права суспільні відносини, що виникають і реалізуються у зв'язку з проведенням процедур перевірки якості наукових текстів, а також у процесі здійснення наукової діяльності із дотриманням норм академічної доброчесності;

удосконалено:

- характеристику адміністративно-правових відносин у сфері академічної доброчесності. З'ясовано, що ці правовідносини: 1) є різновидом освітніх правовідносин; 2) є похідними від освітніх правовідносин; 3) є залежними

від освітніх правовідносин; 4) реалізуються залежно від фінансового та матеріально-технічного забезпечення (зокрема, потребують наявності систем виявлення текстових збігів – антиплагіатних програм, а також кваліфікованого персоналу для подолання проявів академічної доброчесності); 5) перебувають у стадії формування, що зумовлює їхній динамічний характер розвитку; 6) мають міждисциплінарні зв'язки, а тому можуть бути предметом дослідження у межах різних галузей науки; 7) виникають, змінюються та припиняються залежно від специфічних юридичних фактів, обумовлених правовою природою академічної доброчесності;

– класифікацію адміністративно-правових відносин у сфері академічної доброчесності залежно від їхнього цільового призначення та запропоновано поділ на такі групи: 1) основні адміністративно-правові відносини у сфері академічної доброчесності (організаційно-управлінські правовідносини, регулятивні правовідносини у сфері академічної доброчесності, правовідносини контролю у сфері академічної доброчесності, процедурні правовідносини, що виникають під час реалізації академічної доброчесності); 2) додаткові адміністративно-правові відносини у сфері академічної доброчесності (профілактичні правовідносини, спрямовані на попередження порушень академічної доброчесності);

– положення щодо засобів адміністративно-правового регулювання відносин у сфері забезпечення академічної доброчесності, які активно розвиваються в державах-членах Європейського Союзу та можуть бути впроваджені в Україні. До таких засобів запропоновано віднести: стандартизацію процедур оцінювання дотримання вимог академічної доброчесності в діяльності ЗВО як одного з критеріїв якості освіти (визначення суб'єктів, відповідальних за дотримання вимог академічної доброчесності, наявність ліцензованого програмного забезпечення для перевірки академічних текстів на плагіат тощо); впровадження методик підвищення кваліфікації наукових і педагогічних працівників у сфері академічної доброчесності; встановлення стандартів наукових публікацій, спрямованих на підвищення їхньої якості та відповідності правилам академічної доброчесності; залучення здобувачів вищої освіти до формування принципів академічної доброчесності, що закріплюються у внутрішніх статутах і кодексах ЗВО; диференціацію та деталізацію видів академічної відповідальності за порушення вимог академічної доброчесності залежно від ступеня порушення та намірів суб'єкта; сприяння розвитку інформування громадськості про діяльність ЗВО, зокрема популяризацію академічної доброчесності через соціальні мережі та медіа, шляхом обов'язкового оприлюднення інформації про встановлені випадки академічного плагіату, що призвели до скасування наукового ступеня; залучення представників громадськості до процесів контролю якості освіти та дотримання правил академічної доброчесності;

дістали подальшого розвитку:

– наукова позиція, згідно з якою регулятивні адміністративно-правові відносини у сфері забезпечення академічної доброчесності становлять собою врегульовану нормами адміністративного права діяльність учасників освітнього

процесу – наукових, педагогічних працівників та здобувачів освіти – у процесі навчання, викладання, провадження наукової (творчої) діяльності, а також реалізації ними правил академічної доброчесності в освітній та науковій сфері;

– положення, згідно з якими адміністративно-правові охоронні відносини у сфері академічної доброчесності – це врегульовані нормами адміністративного права суспільні відносини, що виникають у разі порушення або підозри в порушенні академічної доброчесності та спрямовані на встановлення наявності чи відсутності такого факту, а також на притягнення винних осіб до відповідальності в освітній та науковій діяльності;

– твердження про те, що метою адміністративно-правового регулювання сфери забезпечення академічної доброчесності є: 1) спонукання учасників освітнього процесу, передусім, керівництво ЗВО, до стимулювання внутрішніх процесів розвитку академічної доброчесності; 2) створення механізмів захисту учасників освітнього процесу від протиправних, зумовлених, наприклад, корупційними, особистісними та іншими негативними проявами дій інших учасників освітнього процесу, які мають необґрунтований, необ'єктивний характер.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані в дисертації теоретичні положення, висновки та практичні рекомендації можуть бути використані у:

– науково-дослідній сфері як підґрунтя для подальших наукових розробок з проблем адміністративно-правового регулювання відносин у сфері академічної доброчесності (*довідка про впровадження результатів дисертаційного дослідження в науково-дослідну діяльність Науково-дослідного інституту публічного права від 10 жовтня 2024 р. № 3/483*);

– правотворчій діяльності під час розроблення нових та удосконалення чинних нормативно-правових актів, спрямованих на удосконалення правового регулювання відносин академічної доброчесності;

– правозастосовній практиці для вдосконалення діяльності ЗВО, наукових установ, наукових та педагогічних працівників, органів студентського самоврядування, громадських організацій і здобувачів освіти у сфері забезпечення академічної доброчесності;

– освітньому процесі під час викладання навчальних дисциплін та підготовки підручників і навчальних посібників із дисциплін «Адміністративне право», «Освітнє право» (*акт впровадження результатів дисертаційного дослідження в освітній процес Закладу вищої освіти «Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна» від 9 вересня 2024 р. № 13/24-101/1*).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійною завершеною науковою працею, виконаною з дотриманням вимог академічної доброчесності. Теоретичні положення наукової новизни, а також висновки й пропозиції, що містяться в дисертації, розроблено автором особисто. Використані в роботі наукові результати, ідеї та публікації інших авторів у тексті дисертації мають посилання на відповідні джерела.

Апробація результатів дослідження. Основні наукові результати дисертації обговорювалися на засіданнях кафедри галузевого права та загальноправових дисциплін Інституту права та суспільних відносин Закладу вищої освіти «Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна» та були апробовані на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях, зокрема: «Забезпечення сталого розвитку в умовах глобалізаційних трансформацій» (м. Київ, 2020 р.); «Тенденції реформування правової системи України і країн світу» (м. Київ, 2020 р.); «Правові, економічні та соціокультурні засади регулювання суспільних відносин: сучасні реалії та виклики часу» (м. Полтава, 2020 р.); «Права людини в Україні: минуле, сьогодення, майбутнє» (м. Харків, 2020 р.); «Місце юридичних наук у формуванні правової культури сучасної людини» (м. Запоріжжя, 2020 р.).

Публікації. Основні теоретичні положення та висновки, викладені в дисертації, опубліковано в 10 наукових публікаціях за темою дослідження, з яких 4 статті у наукових виданнях, включених до Переліку наукових фахових видань України, стаття у науковому виданні іншої держави, 5 тез наукових доповідей.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається з анотації, вступу, трьох розділів, які містять дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел (213 найменувань) і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 251 сторінку.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність обраної теми, визначено її зв'язок із науковими програмами, планами та тематичними дослідженнями, сформульовано основну мету й завдання, поставлені для її досягнення, окреслено об'єкт і предмет дослідження, а також охарактеризовано методологічний підхід, зокрема використані методи, представлено теоретичну базу та емпіричні джерела, на яких ґрунтується дисертація, розкрито елементи наукової новизни отриманих результатів та їхнє прикладне значення, подано інформацію про апробацію напрацьованих положень, публікаційну активність за темою роботи, а також наведено відомості щодо структури й загального обсягу дисертації.

Розділ 1 **«Загальна характеристика адміністративно-правових відносини у сфері забезпечення академічної доброчесності в Україні»** містить три підрозділи.

У підрозділі 1.1 **«Генезис виникнення та формування адміністративно-правових відносин у сфері академічної доброчесності»** окреслено ретроспективу становлення цих правовідносин. Підкреслено, що сучасне розуміння академічної доброчесності сформувалося поступово – під впливом змін в освітній і правовій культурах, підвищення вимог до якості освіти, а також розвитку законодавства, набуваючи різного змістовного наповнення відповідно до національних особливостей різних держав. Зокрема, вже у 60-х рр. XX ст. у США активно обговорювалися проблеми наукових фальсифікацій і плагіату, що стало

поштовхом до формування глобального дискурсу щодо етики й доброчесності в освіті та науці. Вагомим етапом у розвитку нормативного підґрунтя академічної доброчесності стало прийняття у 2005 р. Стандартів і рекомендацій щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти. В Україні важливим кроком стало прийняття Етичного кодексу вченого, схваленого постановою Загальних зборів НАН України від 15 квітня 2009 р. № 2.

Активне формування адміністративно-правових відносин у цій сфері розпочалося зі створення у 2015 р. НАЗЯВО, яке стало ключовим органом у системі державного управління якістю освіти. Становленню культури академічної доброчесності сприяли також міжнародні ініціативи й практики, реалізовані в Україні. Так, у 2016 р. Американські Ради з міжнародної освіти в партнерстві з Міністерством освіти і науки України за підтримки Посольства США започаткували Проєкт сприяння академічній доброчесності в Україні. У контексті повномасштабної війни академічна доброчесність почала розглядатися не лише як етична норма, а й як стратегічна цінність, що безпосередньо впливає на національну безпеку, формування інформаційного суверенітету та відновлення національної наукової традиції.

Підрозділ 1.2 *«Поняття та характеристика адміністративно-правових відносин у сфері забезпечення академічної доброчесності в Україні»* присвячено з'ясуванню особливостей таких правовідносин. Зазначено, що адміністративно-правові відносини у сфері академічної доброчесності спрямовані не лише на забезпечення якості освітнього процесу та наукової діяльності, а й на захист прав і свобод дослідників, які самостійно й етично здобувають наукові результати. Доведено, що ці правовідносини формуються на трьох рівнях: 1) на рівні індивідуальної участі (окремого науковця, викладача або здобувача освіти); 2) у взаємодії між учасниками освітнього процесу та закладом освіти / науковою установою; 3) у відносинах між закладом освіти / науковою установою та органами публічної влади.

Адміністративно-правова природа цих відносин зумовлена тим, що освітня діяльність у сфері вищої освіти здійснюється відповідно до державних стандартів і здебільшого регулюється нормами адміністративного права. Освіта, як специфічний об'єкт публічного управління, перебуває під наглядом і контролем з боку державних органів, що підтверджує імперативний характер відповідних правовідносин.

Наголошено, що адміністративно-правові відносини у сфері академічної доброчесності є спеціальною категорією щодо загальної категорії адміністративно-правових освітніх відносин. Академічна доброчесність як фундаментальний принцип становить основу освітнього процесу та наукової діяльності, забезпечуючи їхню якість, достовірність результатів і довіру до академічної спільноти. Основна мета цих правовідносин – підвищення якості освіти та дотримання наукових і освітніх етичних норм і стандартів, що реалізується протягом усього процесу наукової та освітньої діяльності. До основоположних адміністративно-правових відносин у цій сфері віднесено ті, що пов'язані із забезпеченням та організацією процесу дотримання академічної доброчесності.

Охарактеризовано внутрішні організаційні правовідносини на рівні ЗВО, які охоплюють створення системи органів управління академічною доброчесністю, формування органів внутрішнього контролю, а також розроблення й упровадження локальних нормативно-правових актів (кодексів, положень, процедур).

Визначено, що адміністративно-правові відносини у сфері академічної доброчесності виникають, змінюються та припиняються на підставі специфічних юридичних фактів. Наприклад, створення наукової праці є юридичним фактом, що зумовлює застосування правил академічної доброчесності, тоді як її порушення є підставою для виникнення процедурних правовідносин, спрямованих на встановлення факту порушення та притягнення до академічної відповідальності.

У підрозділі 1.3 *«Структура адміністративно-правових відносин у сфері забезпечення академічної доброчесності в Україні»* визначено структуру та охарактеризовано складові елементи адміністративно-правових відносин у цій сфері.

Під час виокремлення структури відповідних правовідносин акцентовано увагу на тому, що участь таких суб'єктів, як органи державної влади, керівники закладів освіти, а також наглядові й контрольні структури, є невід'ємною складовою функціонування освітньої діяльності. Саме ці суб'єкти забезпечують реалізацію політики академічної доброчесності на різних рівнях освітнього процесу. Вони формують нормативно-правову базу, здійснюють стратегічне планування та контроль за якістю надання освітніх послуг, зокрема в контексті дотримання правил академічної доброчесності.

Виокремлено три рівні управління освітньою діяльністю: 1) державний рівень (публічне управління на рівні держави, регіону, територіальної громади); 2) інституційний рівень (управління в межах окремого закладу освіти); 3) громадський рівень (залучення інститутів громадянського суспільства до забезпечення академічної доброчесності).

Встановлено, що в юридичній літературі об'єкт освітніх правовідносин тлумачиться ширше, ніж об'єкт адміністративно-правових відносин у сфері освіти, оскільки останні здебільшого зосереджені на управлінні освітнім процесом, формуванні та реалізації державної освітньої політики. Зауважено, що в юридичній літературі об'єкт освітніх правовідносин переважно трактується як освітня послуга або процес здобуття освіти. Натомість об'єкт адміністративно-правових відносин у сфері освіти, зокрема академічної доброчесності, полягає у регулюванні, управлінні та реалізації освітньої політики, що відображає публічний характер цих правовідносин.

Зміст адміністративно-правових відносин у сфері академічної доброчесності становить сукупність суб'єктивних прав і юридичних обов'язків, що виникають у зв'язку з дотриманням або порушенням правил академічної доброчесності. Обсяг цих прав і обов'язків залежить від правового статусу конкретного суб'єкта – здобувача освіти, наукового чи педагогічного працівника, посадової особи ЗВО або представника державного органу. Наголошено, що зміст таких правовідносин визначається саме правовим

статусом суб'єкта і включає права й обов'язки у сфері академічної доброчесності.

Розділ 2 «Види адміністративно-правових відносин у сфері забезпечення академічної доброчесності в Україні» містить три підрозділи.

У підрозділі 2.1 *«Класифікація адміністративно-правових відносин у сфері академічної доброчесності»* визначено методологічні засади класифікації відповідних правовідносин і запропоновано авторський підхід до їх поділу на окремі види. Зазначено, що для класифікації адміністративно-правових відносин у сфері академічної доброчесності, окрім загальновизнаних у теорії права критеріїв, застосовано також специфічні підходи, розроблені в адміністративно-правовій науці, оскільки ці правовідносини є складовою системи публічно-правових відносин у сфері освіти.

Залежно від юридичної форми взаємодії сторін, правовідносини поділено на: 1) вертикальні – виникають, зокрема, під час встановлення правил академічної доброчесності на рівні ЗВО або в процесі здійснення контролю за їх дотриманням; 2) горизонтальні – можливі лише за умови диспозитивності (наприклад, у разі добровільного погодження на участь у спільному врегулюванні конфлікту) та мають обмежене застосування в цій сфері. За функціональним призначенням відносини класифіковано на: 1) регулятивні – спрямовані на організацію та впорядкування дотримання правил академічної доброчесності; 2) охоронні – реалізуються у разі порушення вимог доброчесності з метою захисту прав учасників освітнього процесу та притягнення винних осіб до відповідальності.

Встановлено існування складних правовідносин, що виникають під час розгляду фактів порушення академічної доброчесності комісіями ЗВО із залученням зовнішніх експертів та за участю осіб, стосовно яких проводиться перевірка.

Запропоновано поділ правовідносин у цій сфері на односторонні, що проявляються у виконанні учасниками освітнього та наукового процесів установлених вимог академічної доброчесності без активної участі іншої сторони, а також на двосторонні, які виникають, наприклад, у разі притягнення особи до академічної відповідальності після виявлення порушення правил академічної доброчесності. За тривалістю дії правовідносини поділено на короткочасні (одноразові процедури розгляду конкретного порушення) та тривалі (систематична реалізація заходів із забезпечення доброчесності в межах ЗВО).

За сферою виникнення адміністративно-правові відносини поділено на: внутрішні – виникають у межах закладу освіти під час регулювання, дотримання, контролю та реагування на порушення академічної доброчесності; зовнішні – пов'язані з оскарженням рішень закладу освіти в суді, здійсненням громадського контролю або моніторингу з боку органів державної влади.

Залежно від характеру підпорядкованості сторін виокремлено: субординаційні правовідносини – виникають у зв'язку з контролем, перевітками, притягненням до відповідальності та характеризуються владною перевагою однієї сторони; координаційні правовідносини – виникають під час узгодження

дій учасників освітнього процесу. За методами впливу на учасників освітнього процесу правовідносини поділено на: заохочувальні – ґрунтуються на методах переконання, мотивації та інституційному стимулюванні дотримання академічної доброчесності; санкційні – передбачають застосування адміністративно-правових заходів впливу до осіб, які порушили встановлені правила академічної доброчесності.

Підрозділ 2.2 *«Регулятивні адміністративно-правові відносини у сфері забезпечення академічної доброчесності в Україні»* присвячено характеристиці зазначеного виду правовідносин. Вказано, що ці правовідносини ґрунтуються на діяльності уповноважених суб'єктів, спрямованій на впорядкування освітньої та наукової діяльності відповідно до вимог академічної доброчесності. Особливої актуальності вони набувають в умовах формування та розвитку національного законодавства, де нормотворчість виступає як різновид таких правовідносин.

Правове регулювання у цій сфері здійснюється як на рівні органів публічного управління, так і на рівні ЗВО. Зокрема, внутрішні нормативні акти ЗВО (кодекси етики, положення про академічну доброчесність тощо) встановлюють конкретні правила поведінки учасників освітнього процесу щодо дотримання норм доброчесності. У межах дисертаційного дослідження виявлено, що в окремих ЗВО вимоги академічної доброчесності, закріплені у внутрішніх актах, є більш деталізованими і ширшими, ніж ті, що визначені в Законі України «Про освіту».

Запропоновано розглядати попередження порушень академічної доброчесності як різновид регулятивних адміністративно-правових відносин. Такі відносини врегульовуються нормами внутрішніх нормативних актів ЗВО та спрямовані на формування поведінки учасників освітнього й наукового процесу відповідно до вимог академічної доброчесності. До складу регулятивних правовідносин включаються відносини, пов'язані з дотриманням законодавства у сфері авторського права і суміжних прав, а також із виконанням вимог освітнього законодавства щодо стандартів і якості освіти. У межах таких правовідносин беруть участь наукові та педагогічні працівники, здобувачі освіти, адміністрації ЗВО, а також інші суб'єкти, наділені відповідними повноваженнями.

У підрозділі 2.3 *«Охоронні та адміністративно-деліктні відносини у сфері забезпечення академічної доброчесності в Україні»* розкрито зміст і особливості цих видів адміністративно-правових відносин.

Здійснено класифікацію правопорушень у сфері академічної доброчесності за суб'єктним складом, а саме: 1) правопорушення, що можуть бути вчинені будь-яким учасником освітнього процесу (академічний плагіат, обман, хабарництво, незаконний вплив на наукового та педагогічного працівника з метою отримання необ'єктивного оцінювання); 2) правопорушення, що вчиняються науковими та педагогічними працівниками (надання неправомірної допомоги або перешкоджання під час оцінювання, навмисне необ'єктивне оцінювання результатів навчання); 3) правопорушення, властиві

здобувачам освіти (списування, самоплагіат, подання робіт стороннього авторства під власним іменем тощо).

Охоронні правовідносини реалізуються у формі застосування передбачених законодавством або внутрішніми нормативними актами заходів впливу, спрямованих на захист академічної етики, репутації ЗВО та забезпечення справедливості в освітньому процесі. Адміністративно-деліктні правовідносини характеризуються наявністю чітко визначеного деліктного складу (протиправної дії, шкоди, причинного зв'язку та суб'єкта порушення) і можуть передбачати дисциплінарну, адміністративну або іншу юридичну відповідальність. Вони є похідними від охоронних і регулятивних правовідносин та мають на меті усунення негативних наслідків порушення, відновлення порушеного правопорядку у сфері освітньої діяльності, а також притягнення винних осіб до відповідальності.

Розділ 3 «Удосконалення адміністративно-правового регулювання відносин у сфері забезпечення академічної доброчесності в Україні» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 3.1 *«Зарубіжний досвід адміністративно-правового регулювання відносин у сфері забезпечення академічної доброчесності та можливості його використання в Україні»* проаналізовано моделі правового регулювання академічної доброчесності, що сформувалися в Австралії, країнах Європейського Союзу, Великій Британії та Сполучених Штатах Америки.

Встановлено, що в країнах ЄС, зокрема в Албанії, Боснії і Герцеговині, Сербії та Чорногорії, створено дисциплінарні комітети, які, зазвичай, формуються з викладачів і розглядають окремі випадки порушень академічної доброчесності. Засідання таких комітетів, зазвичай, проводяться один раз на семестр, оскільки кількість зареєстрованих інцидентів залишається порівняно незначною. У США стандарти академічної доброчесності формуються безпосередньо професійними академічними спільнотами, без обов'язкової участі державних регуляторів. Це дозволяє зберігати академічну автономію та враховувати специфіку окремих освітніх програм. В Австралії особливу увагу приділяють студентському самоврядуванню, яке є не лише інструментом залучення здобувачів освіти до управління закладом, а й важливим елементом підтримки культури академічної доброчесності. Незважаючи на високий рівень автономії університетів у країнах ЄС, США та Австралії, контроль за якістю освіти та дотриманням академічної доброчесності здійснюється спеціально уповноваженими державними органами або профільними наглядовими структурами. Особлива увага приділяється відповідності освітніх програм установленим стандартам, які обов'язково містять положення про академічну доброчесність.

Запропоновано враховувати позитивний досвід країн ЄС, США та Австралії під час формування інституційної політики у сфері академічної доброчесності на рівні окремих ЗВО в Україні. Зокрема, доцільним є впровадження ефективних механізмів саморегуляції, удосконалення внутрішніх процедур розгляду порушень, а також посилення ролі студентського самоврядування в цьому процесі.

У підрозділі 3.2 *«Удосконалення адміністративного законодавства у сфері забезпечення академічної доброчесності»* обґрунтовано напрями модернізації нормативно-правового регулювання у цій сфері.

Наголошено на доцільності прийняття спеціального закону про академічну доброчесність, який би за аналогією із Законом України «Про освіту», передбачав обов'язковість розроблення та впровадження внутрішніх нормативних документів у кожному ЗВО і науковій установі щодо дотримання правил академічної доброчесності. Підкреслено, що національні традиції академічної доброчесності ще перебувають на етапі становлення. Результати аналізу кодексів академічної доброчесності різних ЗВО свідчать про наявність суттєвих розбіжностей у розумінні самого поняття доброчесності, у підходах до класифікації її порушень, а також у визначенні механізмів реагування на такі порушення.

До засад адміністративно-правового регулювання у сфері забезпечення академічної доброчесності запропоновано включити такі положення: стимулювання учасників освітнього процесу, насамперед, керівництва ЗВО, до впровадження внутрішніх процесів розвитку академічної доброчесності; створення ефективних механізмів захисту учасників освітнього процесу від неправомірних дій інших суб'єктів, які можуть бути зумовлені корупційними чинниками, особистими мотивами, упередженістю чи іншими негативними впливами.

У підрозділі 3.3. *«Оптимізація державного управління у сфері забезпечення академічної доброчесності в контексті європейської інтеграції»* визначено основні напрями вдосконалення оптимізації державного управління у сфері забезпечення академічної доброчесності в контексті європейської інтеграції.

Наголошено, що Комітет з питань етики при НАЗЯВО відіграє провідну роль у системі державного управління щодо дотримання академічної доброчесності. До повноважень Комітету належать, зокрема, розгляд скарг і подань про порушення академічної доброчесності, прийняття рішень щодо встановлення наявності таких порушень, а також ініціювання заходів відповідальності.

Виокремлено такі основні напрями оптимізації державного управління у сфері академічної доброчесності: децентралізація державного управління освітою; розширення наукового простору через стимулювання публікаційної активності українських вчених у міжнародних наукометричних базах; залучення українських здобувачів вищої освіти до навчання в закордонних ЗВО; впровадження кращих практик держав-членів ЄС у сфері забезпечення академічної доброчесності тощо.

ВИСНОВКИ

У результаті дослідження викладено наукові положення та сформульовано пропозиції, спрямовані на вирішення важливого наукового завдання, що полягає у визначенні сутності та особливостей адміністративно-правових

відносин у сфері забезпечення академічної доброчесності в Україні. Узагальнення одержаних результатів дослідження дало змогу сформулювати такі висновки.

1. Проаналізовано генезу виникнення та формування адміністративно-правових відносин у сфері академічної доброчесності в Україні та виокремлено такі її етапи:

1) відсутність системного підходу (1991–2010). На цьому етапі академічна доброчесність не була визначена як правова категорія. Порушення у вигляді плагіату, списування, фальсифікації наукових результатів не мали передбачених законодавством правових наслідків. У вищій освіті та науці були поширеними недоброчесні практики, а сама проблема не отримувала належної уваги з боку держави;

2) виникнення адміністративних правовідносин у сфері академічної доброчесності (2010–2016). Починається обговорення проблем доброчесності в освітньому середовищі. Формуються перші ініціативи щодо впровадження етичних стандартів, зокрема реалізуються міжнародні проекти – Проект сприяння академічній доброчесності в Україні (SAIUP) та ініціативи Української бібліотечної асоціації за підтримки Посольства США. Академічна доброчесність починає розглядатися як необхідний елемент якості освіти;

3) закріплення академічної доброчесності як правової категорії та формування організаційно-управлінських адміністративних правовідносин у цій сфері (2017–2019). Прийнято Закон України «Про освіту» (2017), у якому академічну доброчесність визначено (унормовано) на законодавчому рівні. Починає функціонувати НАЗЯВО, що ініціює створення процедур контролю за дотриманням академічної доброчесності. Формуються базові інституційні механізми регулювання та притягнення до відповідальності;

4) формування процедурних адміністративних правовідносин щодо притягнення до відповідальності за порушення академічної доброчесності (2019–2024). Запроваджуються формалізовані процедури розгляду скарг і звернень про порушення доброчесності (у межах повноважень НАЗЯВО), активно впроваджуються системи перевірки на плагіат, локальні кодекси честі та етичні комісії. В умовах повномасштабної війни академічна доброчесність набуває особливого значення як форма інтелектуального та морального спротиву. Затверджено рекомендації щодо обмеження використання в науці джерел, пов'язаних із державою-агресором.

2. Визначено, що правовідносини у сфері академічної доброчесності є різновидом освітніх правовідносин, оскільки виникають виключно в межах реалізації освітнього процесу та органічно пов'язані з його змістом, формами й суб'єктним складом. Академічна доброчесність проявляється саме в контексті освітньої та наукової діяльності, а тому без функціонування освітнього процесу або наукової роботи та участі їхніх суб'єктів питання дотримання чи порушення академічної доброчесності не постає. Відповідно, адміністративно-правові відносини у цій сфері мають похідний характер від базових освітніх правовідносин і формуються як реакція на потребу регулювання поведінки учасників освітнього процесу відповідно до етичних і правових норм.

3. Охарактеризовано структуру адміністративно-правових відносин у сфері забезпечення академічної доброчесності. Доведено, що суб'єктний склад таких правовідносин має власну специфіку й суттєво відрізняється від суб'єктного складу загальних освітніх правовідносин, оскільки охоплює не лише учасників освітнього процесу, а й спеціалізовані інституції державного управління та громадянського суспільства. До суб'єктного складу адміністративно-правових відносин у сфері академічної доброчесності належать: 1) Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти; 2) Комітет з питань етики при НАЗЯВО; 3) здобувачі освіти; 4) наукові та педагогічні працівники; 5) структурні підрозділи та комісії ЗВО, які здійснюють організаційно-управлінські функції у сфері академічної доброчесності; 6) органи студентського самоврядування; 7) незалежні експерти з перевірки на академічний плагіат / самоплагіат; 8) громадські організації та професійні асоціації, що діють у сфері освіти, науки й етики.

Визначено, що об'єктом адміністративно-правових відносин у цій сфері є: управління та результати управлінської діяльності з формування і реалізації політики академічної доброчесності; нормативно-правове регулювання відповідних відносин; організаційне забезпечення освітньої та наукової діяльності в контексті академічної доброчесності; контроль у цій сфері; публічний інтерес щодо якості освіти та довіри до академічних інституцій.

Наголошено, що зміст адміністративно-правових відносин у сфері академічної доброчесності – це система суб'єктивних прав та юридичних обов'язків учасників таких відносин, що виникають у процесі забезпечення, реалізації та захисту академічної доброчесності. Залежно від правового статусу суб'єкта його суб'єктивні права і юридичні обов'язки у сфері академічної доброчесності поділяються на: 1) суб'єктивні права наукових та педагогічних працівників (право на захист авторства, право на об'єктивне оцінювання, участь в етичних комісіях тощо); 2) суб'єктивні права та юридичні обов'язки здобувачів освіти (право на чесне оцінювання, обов'язок дотримання норм академічної поведінки); 3) повноваження закладів освіти щодо внутрішнього регулювання, контролю та притягнення до відповідальності за порушення академічної доброчесності.

4. Запропоновано авторську класифікацію адміністративно-правових відносин у сфері академічної доброчесності, яка дає змогу диференціювати ці відносини за ключовими критеріями їх реалізації, правового впливу та джерел ініціювання.

А. За напрямом реалізації адміністративно-правові відносини у цій сфері слід класифікувати на відносини у сфері: 1) нормативно-правового врегулювання питань додержання академічної доброчесності; 2) сприяння поширенню академічної доброчесності серед учасників освітнього та наукового процесів; 3) призначення суб'єктів, які здійснюють контроль за додержанням вимог академічної доброчесності, та окреслення кола їхніх повноважень; 4) контролю за додержанням академічної доброчесності; 5) розслідування випадків порушення академічної доброчесності; 6) притягнення до академічної відповідальності тощо.

Б. За характером методу впливу на учасників освітнього процесу та способом їх стимулювання до дотримання академічної доброчесності: 1) заохочувальні адміністративно-правові відносини (наприклад, позитивна оцінка, публічне визнання, стипендії, премії тощо); 2) санкційні адміністративно-правові відносини (наприклад, анулювання результатів оцінювання, відрахування, дисциплінарні стягнення тощо).

В. За джерелом ініціювання адміністративно-правові відносини у сфері академічної доброчесності можуть виникати за ініціативою: 1) учасників освітнього або наукового процесу, які мають особистий інтерес у їх виникненні (наприклад, у разі оскарження рішення про порушення академічної доброчесності, прийнятого щодо них); 2) уповноважених суб'єктів, які ініціюють виникнення таких відносин (наприклад, структурні підрозділи ЗВО, що перевіряють наукові роботи на відповідність вимогам доброчесності, зокрема на відсутність плагіату); 3) третіх осіб, які не є безпосередніми учасниками освітнього процесу, але виступають як заявники або контролюючі сторони (наприклад, представники громадськості, журналісти, здобувачі освіти, яким стало відомо про порушення доброчесності іншими особами).

5. Запропоновано до регулятивних адміністративно-правових відносин у сфері забезпечення академічної доброчесності віднести: 1) нормотворчу діяльність уповноважених суб'єктів, яка проявляється у створенні, зміні та скасуванні юридичних норм, що визначають мету, завдання, принципи академічної доброчесності, порядок ознайомлення учасників освітнього процесу з основними вимогами та стандартами академічної доброчесності тощо; 2) діяльність, спрямовану на попередження порушень академічної доброчесності, зокрема через систематичне інформування учасників освітнього процесу про сутність доброчесності, відповідні правила та потенційні наслідки їх порушення. Важливу роль у цьому відіграють навчальні програми, тренінги, інструктажі, просвітницькі заходи; 3) втілення закріплених у законодавчих, підзаконних та локальних нормативно-правових актах принципів, правил і вимог науковими та педагогічними працівниками, а також здобувачами освіти в науковій діяльності та в освітньому процесі.

Особливістю регулятивних адміністративно-правових відносин у цій сфері є те, що правила й вимоги щодо реалізації принципів академічної доброчесності, закріплені у внутрішніх нормативних документах закладів освіти і науки, істотно відрізняються між собою. Так, в деяких локальних нормативних актах закладів освіти вимоги до доброчесності поєднуються з вимогами про додержання умов трудового договору, правил внутрішнього трудового розпорядку, етичних норм поведінки, що не відповідає загальній меті академічної доброчесності – забезпеченню довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень. У зв'язку з цим обґрунтовано необхідність законодавчого унормування чітких вимог до змісту локальних нормативних актів закладів освіти, зокрема положень, кодексів етики, регламентів про академічну доброчесність.

6. Розкрито зміст та особливості адміністративно-деліктних правовідносин у сфері забезпечення академічної доброчесності як складової охоронного

механізму державного управління освітою. Встановлено, що ці правовідносини спрямовані на забезпечення притягнення винних у порушенні академічної доброчесності до встановленого виду юридичної відповідальності.

Визначальною рисою охоронних та адміністративно-деліктних правовідносин є обов'язкова участь спеціального суб'єкта (особи або органу), наділеного управлінськими або контрольними повноваженнями, зокрема наукового чи педагогічного працівника, представника структурного підрозділу ЗВО або іншого уповноваженого органу.

Такий суб'єкт може брати участь у реалізації одного або кількох елементів охоронних та адміністративно-деліктних правовідносин, зокрема: 1) виявлення факту порушення академічної доброчесності (на підставі фактичних даних, скарг, аналізу змісту робіт тощо); 2) розслідування виявленого факту; 3) підготовка висновків і рекомендацій щодо правової оцінки виявленого порушення; 4) прийняття рішення про застосування заходів академічної відповідальності до особи, винної у порушенні норм академічної доброчесності.

Метою охоронних та адміністративно-деліктних правовідносин у сфері забезпечення академічної доброчесності є: 1) створення умов для ефективної реалізації регулятивних адміністративно-правових відносин шляхом запровадження контрольних процедур із виявлення порушень академічної доброчесності; 2) гарантія настання несприятливих юридичних наслідків для осіб, які порушили встановлені норми академічної доброчесності, з метою утвердження принципу невідворотності відповідальності.

Охоронні та адміністративно-деліктні правовідносини у сфері забезпечення академічної доброчесності мають багатофункціональний характер і виконують такі функції: 1) контрольну – передбачає виявлення, перевірку та фіксацію фактів порушення академічної доброчесності; 2) попереджувальну – полягає у формуванні в здобувачів освіти, викладачів та науковців усвідомлення неминучості юридичних наслідків у разі порушення вимог академічної доброчесності; 3) застережно-гарантуючу – забезпечує об'єктивний, неупереджений і своєчасний розгляд інформації про можливі порушення, гарантуючи учасникам освітнього та наукового процесів захист від безпідставних звинувачень; 4) санкційну – передбачає пропорційне застосування юридично визначених санкцій (академічних, дисциплінарних або адміністративних) до винних осіб з метою відновлення порушеного правопорядку та підвищення рівня правової свідомості.

7. На основі аналізу досвіду правового регулювання академічної доброчесності в зарубіжних країнах встановлено, що в більшості держав-членів ЄС, а також у США та Австралії, забезпеченням академічної доброчесності опікуються самі ЗВО. Ці заклади наділені значною автономією у визначенні власної політики академічної доброчесності, що реалізується через розроблення статутів честі, кодексів етики, внутрішніх положень і регламентів, які детально визначають: принципи та стандарти академічної доброчесності; види порушень і міру відповідальності за їх учинення; суб'єктів, уповноважених на розгляд порушень; процедури розслідування, оскарження та прийняття рішень.

Характерною рисою цього підходу є активне залучення здобувачів освіти до формування політик академічної доброчесності, що сприяє підвищенню рівня усвідомленості, відповідальності та довіри до системи. У сфері контролю за якістю освіти, зокрема додержання академічної доброчесності, функціонують як спеціально створені органи державного управління, так і профільні контрольні інституції, наприклад, освітні інспекції, професійні акредитаційні ради, зокрема у Франції, Німеччині, Нідерландах.

Зроблено висновок, що в Україні автономія ЗВО у сфері забезпечення академічної доброчесності повинна поєднуватися з ефективним адміністративно-правовим регулюванням, яке передбачає: єдині вимоги до визначення поняття та правил академічної доброчесності; чітко визначену систему відповідальності за її порушення; уніфіковані процедурні гарантії при розгляді спорів, пов'язаних із фактами академічної недоброчесності. Таке поєднання автономії та державного регулювання відповідає європейським стандартам управління вищою освітою та забезпечує баланс між академічною свободою і громадською відповідальністю.

8. На підставі аналізу недоліків та прогалин чинного законодавства зроблено висновок про необхідність комплексного удосконалення адміністративно-правового регулювання забезпечення академічної доброчесності в Україні.

Запропоновано розробити та реалізувати національну стратегію забезпечення академічної доброчесності, основними складовими якої мають стати:

1) прийняття закону про академічну доброчесність, у якому слід передбачити: базові визначення та правила академічної доброчесності; чітку класифікацію порушень академічної доброчесності та відповідні види академічної відповідальності; повноваження закладів освіти щодо внутрішнього нормативно-правового забезпечення академічної доброчесності, зокрема: обов'язок проводити роз'яснювальну роботу зі здобувачами освіти, науковими та педагогічними працівниками щодо дотримання вимог академічної доброчесності (форми, строки та засоби такої роботи диференційовано до окремих категорій учасників освітнього процесу); право створювати комісії з академічної доброчесності, право самостійно запроваджувати інші, ніж передбачені цим законом, види академічної відповідальності за певні порушення академічної доброчесності тощо;

2) затвердження типового положення про академічну доброчесність ЗВО на рівні підзаконного нормативно-правового акта, який має містити як обов'язкові, так і рекомендаційні положення. Видається, що структура типового положення має включати: загальні положення академічної доброчесності (визначення, принципи та/або вимоги як загальні для всіх учасників освітнього процесу, так і специфічні, залежно від суб'єктного складу, – окремо для здобувачів освіти, наукових і педагогічних працівників); засоби попередження порушень (за рівнями освіти та категоріями учасників освітнього процесу); види порушень (універсальні та специфічні для окремих суб'єктів); наслідки порушень (санкції, включно з відрахуванням і звільненням);

комісії з академічної доброчесності (порядок формування, склад, строки, підстави й порядок припинення повноважень членів комісії, порядок розгляду заяв, вимоги до змісту заяв, апеляційне оскарження тощо); перевірка фактів плагіату (об'єкти і суб'єкти перевірки, порядок розгляду, суб'єкти оскарження тощо); заключні положення (порядок набрання чинності, узгодження з іншими нормативними актами, прикінцеві та перехідні положення);

3) розроблення й затвердження національної програми підтримки вітчизняних науковців, які публікують результати досліджень у наукових виданнях, що індексуються в наукометричних базах Web of Science і Scopus, а також підтримки українських журналів, що входять до цих баз.

9. Запропоновано низку практичних заходів оптимізації державного управління у сфері забезпечення академічної доброчесності, що мають бути реалізовані на рівні нормативного, інституційного та міжнародного співробітництва. Зокрема, обґрунтовано доцільність:

1) розширення підстав для оскарження рішень НАЗЯВО шляхом внесення змін до чинного Порядку оскарження рішення Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти. Серед підстав, що доцільно передбачити, визначено: порушення встановленої процедури прийняття рішення; використання під час прийняття рішення документів, що містили недостовірну інформацію, яка не була відома на момент розгляду; виявлення після прийняття рішення інформації, необхідної для прийняття справедливого та об'єктивного рішення;

2) встановлення персональної відповідальності голови НАЗЯВО за своєчасне інформування громадськості про результати діяльності Агентства. Запропоновано запровадити обов'язкову щорічну доповідь про: якість вищої освіти та її відповідність завданням сталого інноваційного розвитку; факти порушень академічної доброчесності (зокрема, неодноразове порушення авторських прав, академічний плагіат тощо); заходи щодо популяризації принципів академічної доброчесності серед здобувачів освіти, науковців, абітурієнтів тощо;

3) децентралізації управління у сфері академічної доброчесності шляхом надання ЗВО ширших повноважень щодо самостійного визначення механізмів реалізації доброчесності, зокрема через впровадження внутрішніх кодексів та положень, розроблених на основі запропонованого типового положення про академічну доброчесність ЗВО;

4) створення нового суб'єкта державного контролю у сфері академічної доброчесності – Уповноваженого Верховної Ради України з питань академічної доброчесності, який здійснював би нагляд за дотриманням законодавства у цій сфері, розгляд скарг та звернень громадян, моніторинг прозорості та об'єктивності діяльності учасників освітнього процесу;

5) активізації участі України в міждержавних, міжнародних та європейських інституціях, що опікуються забезпеченням академічної доброчесності, боротьбою з плагіатом і захистом авторських прав, зокрема в межах діяльності Європейської мережі академічної доброчесності;

б) спрямування євроінтеграційної політики України на участь у європейських інституційних механізмах захисту інтелектуальної власності, зокрема через приєднання до Єдиної патентної системи ЄС та Угоди про Єдиний патентний суд.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових виданнях,

включених до Переліку наукових фахових видань України

1. Бернацький О. В. Академічна доброчесність: погляд у майбутнє. Актуальні проблеми правознавства. 2017. Вип. 1 (9). Т. 2. С. 174–182.
2. Бернацький О. В. Громадський контроль у сфері забезпечення академічної доброчесності: особливості та механізми здійснення. Вісник Академії праці, соціальних відносин і туризму. 2020. № 3–4. С. 122–129.
3. Бернацький О. В. Сучасний стан правового регулювання дотримання академічної доброчесності в Україні. Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. 2020. № 4 (91). С. 97–107.
4. Бернацький О. В. До питання етико-правової природи академічної доброчесності в Україні. Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка. 2020. Вип. 4 (92). С. 75–86.

Стаття у науковому виданні іншої держави

5. Bernatskyi O. Some Aspects of Administrative Legal Relations in the Field of Academic Integrity. European Reforms Bulletin. 2020. No. 4. P. 2–6.

Тези наукових доповідей

6. Бернацький О. В. Проблеми гармонізації адміністративно-правових норм у сфері забезпечення академічної доброчесності в Україні. Забезпечення сталого розвитку в умовах глобалізаційних трансформацій: III конференція молодих науковців, м. Київ, 29 травня 2020 року: тези доповіді. Київ, 2020. С. 10–12.
7. Бернацький О. В. Плагіат як порушення права інтелектуальної власності. Права людини в Україні: минуле, сьогодення, майбутнє: Всеукраїнська науково-практична конференція, м. Харків, 10 грудня 2020 року: тези доповіді. Харків, 2020. С. 74–76.
8. Бернацький О. В. Плагіат у вищих навчальних закладах України: причини виникнення та шляхи його подолання. Місце юридичних наук у формуванні правової культури сучасної людини: Міжнародна науково-практична конференція, м. Запоріжжя, 25–26 грудня 2020 року: тези доповіді. Запоріжжя, 2020. Ч. 2. С. 10–13.
9. Бернацький О. В. Юрисдикційні засоби врегулювання спорів про порушення стандартів академічної доброчесності. Тенденції реформування правової системи України і країн світу: II Міжнародна наукова конференція, м. Київ, 30 жовтня 2020 року: тези доповіді. Тернопіль, 2020. С. 249–252.
10. Бернацький О. В. Плагіат та шляхи його елімінації в контексті академічної доброчесності. Правові, економічні та соціокультурні засади

регулювання суспільних відносин: сучасні реалії та виклики часу: II Всеукраїнська науково-практична конференція, м. Полтава, 9 грудня 2020 року: тези доповіді. Полтава, 2021. С. 515–519.

АНОТАЦІЯ

Бернацький О. В. Адміністративно-правові відносини у сфері забезпечення академічної доброчесності в Україні. Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». Національний університет біоресурсів і природокористування України. Київ, 2025.

Дисертацію присвячено дослідженню сутності та особливостей адміністративно-правових відносин у сфері академічної доброчесності. Розглянуто генезу становлення таких правовідносин, уточнено їхнє поняття, основні ознаки та структурні елементи. Виокремлено класифікацію адміністративно-правових відносин у цій сфері. Зокрема, проаналізовано регулятивні, охоронні та адміністративно-деліктні різновиди. Наголошено на наявності трьох основних рівнів управління у сфері освіти: державного (що охоплює державне, регіональне та місцеве публічне управління), інституційного (управління безпосередньо в межах закладу освіти) та громадського (з боку інститутів громадянського суспільства). Розкрито перспективи удосконалення адміністративно-правового регулювання: вивчено зарубіжний досвід, запропоновано шляхи реформування національного законодавства та оптимізації державного управління в контексті євроінтеграційних процесів. У роботі сформульовано висновки щодо підвищення ефективності механізмів забезпечення академічної доброчесності в Україні. Охарактеризовано, що адміністративно-правові відносини у сфері академічної доброчесності перебувають на етапі становлення, що зумовлює їхню динамічність. Ці правовідносини мають міждисциплінарний характер. Їхньою відмінною рисою є особливість юридичних фактів, які слугують підставою для виникнення, зміни або припинення таких відносин.

Ключові слова: адміністративно-правове регулювання, академічна доброчесність, державна освітня політика, засади державної політики у сфері освіти, принципи освітньої діяльності, система забезпечення якості освіти, адміністративні правовідносини, освіта, учасники освітнього процесу, заклади вищої освіти, наукова діяльність, наукові (творчі) досягнення, плагіат, етичні принципи, адміністративна відповідальність.

ANNOTATION

Bernatskyi O. V. Administrative and Legal Relations in the Sphere of Guaranteeing Academic Integrity in Ukraine. Qualifying scientific work on manuscript rights.

The thesis for a candidate degree by the specialty 12.00.07 «Administrative Law and Procedure; Financial Law; Informational Law». National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine. Kyiv, 2025.

The dissertation is devoted to researching the essence and peculiarities of administrative and legal relations in the field of ensuring academic integrity in Ukraine, developing comprehensive practical recommendations aimed at its optimisation, improving the formulation and application of academic integrity rules, as well as improving administrative and educational legislation.

The genesis of the emergence and formation of administrative and legal relations in the field of academic integrity in Ukraine has been analysed and its stages have been identified.

It is noted that administrative and legal relations in the field of academic integrity are aimed not only at ensuring the quality of the educational process and scientific activity, but also at protecting the rights and freedoms of researchers who independently and ethically obtain scientific results. It has been proven that these legal relations are formed at three levels: 1) at the level of individual participation (individual scientist, teacher or student); 2) in the interaction between participants in the educational process and the educational institution / scientific institution; 3) in relations between the educational institution / scientific institution and public authorities.

The structure of administrative and legal relations in the field of ensuring academic integrity is characterised. It has been proven that the subject composition of such legal relations has its own specifics and differs significantly from the subject composition of general educational legal relations, as it covers not only participants in the educational process, but also specialised institutions of state administration and civil society. The object of administrative and legal relations in the field of academic integrity is the regulation, management and implementation of educational policy, which reflects the public nature of these legal relations. The content of administrative and legal relations in the field of academic integrity is a system of subjective rights and legal obligations of participants in such relations that arise in the process of ensuring, implementing and protecting academic integrity.

The author proposes a classification of administrative and legal relations in the field of academic integrity, which allows these relations to be differentiated according to key criteria of implementation, legal impact and sources of initiation. The existence of complex legal relations arising during the consideration of facts of academic integrity violations by HEI commissions with the involvement of external experts and with the participation of persons under investigation has been established.

Regulatory legal relations in the field of academic integrity are characterised as a separate type of administrative and legal relations. A distinctive feature of these relations is that the rules and requirements for the implementation of the principles of academic integrity, enshrined in the internal regulatory documents of educational and scientific institutions, differ significantly from one another.

It is noted that protective legal relations are implemented in the form of measures provided for by legislation or internal regulatory acts aimed at protecting academic ethics, the reputation of higher education institutions and ensuring fairness

in the educational process. Administrative and tort legal relations arise in the event of a violation of established rules of academic integrity.

The models of legal regulation of academic integrity that have been developed in Australia, the European Union countries, Great Britain and the United States of America have been analysed.

The main directions for optimising public administration in the field of academic integrity have been identified: decentralisation of public administration in education; expansion of the scientific space by stimulating the publication activity of Ukrainian scientists in international scientometric databases; involvement of Ukrainian higher education seekers in studying at foreign higher education institutions; introduction of best practices of EU member states in the field of ensuring academic integrity, etc.

Key words: administrative and legal regulation, academic integrity, state education policy, principles of state policy in the field of education, principles of educational activity, education quality assurance system, administrative legal relations, education, participants in the educational process, higher education institutions, scientific activity, scientific (creative) achievements, plagiarism, ethical principles, administrative responsibility.